

Ceļveži.lv

Eiropa – LATVIJA – VIDZEME
(Valmiera) – SMILTENE – Velēna –
(Gulbene)

MARŠRUTA CEĻVEDIS

Ceļveža versija 17.09.2020.

SMILTENE

➤ <https://visit.smiltene.lv/>

TIC: Dārza ielā 3, +371 64 707 575, +371 29 395 200

Rīga 132 km, Valka 44,5 km

- Smiltē attīstīta pārtikas produktu ražošana.
- Smiltene ir viena no vislatviskākām mūsu valsts pilsētām (93% iedzīvotāju ir latvieši).
- Smiltēni dēvē par Latvijas ceļinieku galvaspilsētu.

Smiltene ir skaista Ziemeļvidzemes mazpilsēta, kas dārzu un parku ieskauda, katru pavasari pārvēršas par smaržīgu ceriņu jūru. Tās ģerbonī attēloti trīs pakalni, bet dabā redzami vismaz septiņi (kā Roma...). Pilsēta ikdienā cieši saistīta ar septiņiem apkārtnes pagastiem, septiņos virzienos aizved ceļi. Pilsētas apbūve atrodas 80–130 m vjl. No augstākajām vietām (Jāņakalna, Augstās ielas u.c.) paveras plašs skats uz apkārtni. Pirmo reizi pilsēta šeit radās apkārt bīskapa pilij. Ziemeļu karā to izpostīja un pēc tam šeit bija muižas zeme. Tagadējās Smiltēnes apbūve aizsākās 19. gadsimtā beigās, kad firsts Līvens sadalīja muižas zemi apbūves gabalos un iznomāja tos. Uz Abula ir trīs dzirnavezeri. Tieši šeit 1901. gadā tika palaista pirmā Baltijā HES. Pazīstams ir Smiltēnes **lauksamniecības tehnikums**. Smiltēnē attīstīta pārtikas produktu ražošana. Pirmās liecības par Smiltēni kā apdzīvotu vietu – 1427. gadā Pilsētas tiesības kopš 1920. gadā **6272 iedzīvotāju**: latvieši 93,6%, krievi 3,8%. Smiltene ir viena no vislatviskākām mūsu valsts pilsētām, lielākā minoritāte šeit ir bijuši ebreji – 7,8% 1925. gadā

Smiltēnes karoga devīze “Smiltene – Vidzemes ceļu krustojums” un zeltaini dzeltenā krāsa simbolizē pilsētas seno nosaukumu “*Smiltesele*”.

Smiltene atrodas Vidzemes augstienes Z malā, **Abula krastos**, kura ielejas dziļums ir 10-30 m. Ielejā gar pilsētas nomali uzpludināts **Teperis** (10 ha), **Vidusezers** (3,5 ha) un **Tiltlejas ezers** (5 ha). Lielākais dabiskais ezers – **Klievezers** (3,3 ha) atrodas Smiltēnes D malā. Pilsētas reljefu veido vairāki pakalni. Augstākais no tiem ir **Cērtenes pilskalns** (153 m vjl.). 30% pilsētas platības ir meži un parki. Klimats vēss, vidējā temperatūra janvārī –6,7°C. Nokrišņi vidēji 675 mm gadā.

Smiltene vēsture

Savrupatradumi pilsētas teritorijā attiecas uz agro dzelzs laikmetu (1.-4. gadsimtā), atradumi Lazdukalna kapulaukā – uz vēlo dzelzs laikmetu (10.-12. gadsimtā). Kopā ar novadu Smiltene ietilpa latgaļu Tālavas zemē (ir versija, ka šeit atradās tās centrs).

Tālava

(latīniski *Tolowa, Tholowa*) – seno latgaļu valstiskais veidojums 12.-13. gadsimtā Aptvēra daļu Z-Vidzemes un Z-Latgales teritorijas. Domājams, ka Tālavas ekonomiskais un politiskais centrs bija Beverīnas pils Trikātā (cita versija – Smiltēnē). Tālavieši maksāja meslus Novgorodas un Pleskavas kņaziem, no Krievzemes ienāca kristīgā ticība (pareizticība). 13. gadsimtā Zobenbrāļu ordeņa vadītājiem izdevās Tālavas valdnieku Tālivaldi iesaistīt 1208.-1212. gadā karā ar igauņiem, kurā šis novads tika stipri izpostīts. 1214. gadā Tālava pakļāvās Rīgas bīskapam Albertam. Tālivalža dēli – Remēka, Drivinaldis un Varibuls kļuva par bīskapa

vasaliem. 1224. gadā vācieši visu Tālavas zemi sadalīja savā starpā un pilnīgi likvidēja latgaļu valsts pārvaldi. 2/3 tika iekļautas Rīgas bīskapijā, 1/3 – Zobenbrāļu ordeņa zemēs.

Pēc krustnešu iebrukumiem un Tālavas sadalīšanas 1224. gadā novadu ieguva Rīgas bīskaps (no 1255. gadā – arhibīskaps). Šajā stratēģiski izdevīgajā vietā pie Rīgas-Pleskavas tirdzniecības ceļa viņš **uzcēla mūra pili**, kas pirmo reizi rakstos minēta 1359. gadā 14. gadsimtā Livonijas ordenis bīskapam pili atņēma, bet 15. gadsimtā viņš to atguva. Vēstures avotos 1427. gadā pirmo reizi minēts, ka pie pils pastāv **tirgotāju un amatnieku apmetne**, bet 1523. gadā tā jau dēvēta par pilsētiņu. 1559. un 1560. gadā Smiltenes pili un pilsētiņu nopostīja Ivana Bargā karaspēks. Šeit tika turēts gūstā pēdējais Rīgas arhibīskaps Brandenburgas markgrāfs Vilhelms. Pēc Livonijas kara Vidzeme nonāca Polijas pakļautībā. Zviedru-poļu karā Smiltēni vairākkārt ieņēma gan poļi, gan zviedri. 17. gadsimtā beigās Smiltēnē bija ķieģeļu un kaļķu ceplis, darbojās draudzes skola. Ziemeļu kara sākumā – 1702. gadā augustā krievu karaspēks **nodedzināja Smiltēni**, apkārtējās muižas un zemnieku mājas. Pēc Lielā mēra Smiltēnes draudzē palika dzīvi tikai puse zemnieku.

18. gadsimta 2. pusē Smiltene bija muižas zeme. Muižu Katrīna II uzdāvināja ģenerālgubernatoram G. Braunam, kura mantinieki vēlāk to pārdeva Rīgas tirgotājam Bandavam. Novadā sāka veidoties manufaktūras, linu un kaņepju pārstrāde, darbojās septiņi krogi. 1893. gadā muižu nopirka firsts P. Līvens, kurš pēc profesijas bija ceļu inženieris. Būdam vācu muižnieks, viņš uzskatīja sevi par lībiešu virsaiša Kaupo pēcteci (varbūt arī bija). Līvens **sadalīja zemi apbūves gabalos un iznomāja mūža**, tādejādi likdams pamatus tagadējai Smiltēnes pilsētai. Viņa laikā uzcēla slimnīcu un nabagu patversmi, 1901. gadā Smiltēnē **sāka darboties pašā firsta projektēta HES**, kas bija pirmā Baltijā (atradās Vidus dzirnezera krastā, piegādāja elektroenerģiju galvenokārt muižas ēkām, 1913. gadā uzcēla jaunu spēkstaciju, kurai ūdens pienāca pa kanālu no Tepera, tā likvidēta 20. gadsimta 70. gados).

Pēc P. Līvena ierosinājuma un ar viņa finansiālu atbalstu 1911. gadā tika uzcelta šaursliežu dzelzceļa līnija Smiltene-Valmiera-Ainaži.

Pirmajā pasaules karā Smiltene cieta samērā maz. Latvijas Brīvības cīņu laikā šeit bija piefrontes josla. **1920. gadā Smiltenei piešķīra pilsētas tiesības**. Neatkarīgās Latvijas laikā te darbojās elektrostacija, lopkautuve, divas kokzāģētavas un trīs dzirnavas. Iznāca laikraksts "*Smiltēnes Ziņas*".

1940. gada jūnijā nodibinājās Padomju okupācijas vara, bet 1941. gada jūlijā – vācu okupācijas režīms. 1944. gadā vāciešiem atkāpjoties, tika **nopostīta Smiltēnes centrālā daļa**.

1949.-1950. gadā **Smiltene bija rajona centrs**. Padomju laikā pilsētā attīstījās pārtikas rūpniecība, pārstrādāja vilnu, r/a "Daiļrade" filiālē gatavoja tekstilizstrādājumus. Apkārtnes lielie meži sekmēja mežrūpniecības un kokapstrādes attīstību.

1996. gadā sāka iznākt nedēļas avīze "*Smiltēnīte*".

Izglītība, reliģija, kultūras un sabiedriskā dzīve

Smiltēnes ģimnāzijā mācās 1235 skolēnu, tās audzēkņi ik gadus sekmīgi piedalās skolēnu zinātnisko darbu konkursos. Smiltēnes 2.vidusskolā mācās 338 au-

dzēkņi. Pilsētā ir viena pamatskola un divas pirmsskolas izglītības iestādes, kuras apmeklē 240 bērni. **Arodvidusskolas** 300 audzēkņi apgūst tehniskās specialitātēs, **Smiltenes tehnikuma** 496 audzēkņi apgūst iemaņas tūrisma nozarē un lauku saimniecību vadīšanu. 1957. gadā dibinātajā **Smiltenes mūzikas skolā** 220 audzēkņi, **mākslas skolā** – 109. 2002. gadā tika nodibināta Smiltenes bērnu un jaunatnes sporta skola, kurā mācās 190 audzēkņi.

Pilsētā darbojas luterāņu draudze, katoļu draudze, pareizticīgo, baptistu un septītās dienas adventistu draudze.

Smiltē vienmēr bijusi aktīva kultūras dzīve. Tautas deju ansamblis “Ieviņa” pazīstams visā Latvijā, tas daudzkārt viesojies Vācijā. Ģimnāzijas koris “Lido” 1996. gadā izcīnījis *Grand Prix* Viļņā. Pūtēju orķestris “Smiltene” ir viens no labākajiem Vidzemē. Dziesmu garu rosina jauktie kori “Pakalni” un “Vidzemīte”. Ik gadus jaunu iestudējumu sniedz Smiltenes Tautas teātris. Jau vairāk nekā 50 gadus pastāv Tautas lietišķās mākslas studija. Vietējā televīzija ik vakaru raida ziņas – iepazīstina ar pilsētas aktualitātēm.

Saimniecība, ekonomika, ražošana

Smiltenes saimnieciskā dzīve ir aktīva. Jau gadsimta ceturksni Smiltēni dēvē par Latvijas ceļinieku galvaspilsētu. Lielākais uzņēmums a/s “**8.CBR**” (350 darbinieku) būvē ceļus, tiltus u.c. būves visā Vidzemē. Smiltē un tās tuvumā atrodas arī reģionālas nozīmes iestādes: **Ziemeļaustrumu Slimokase**, **VAS “Latvijas valsts meži”** Austrumlatvijas mežsaimniecība, **VAS “Vidzemes ceļi”** filiāle 7.CP. Caur Smiltenes autoostu diennaktī izbrauc ap 136 autobusu ikdienas reisi 67 maršrutos. Uzbūvētas SIA “LAM” un “Virši – A” degvielas uzpildes stacijas. Darbojas 7 autoservisi.

A/S “Smiltenes piens” ražo iecienītus piena produktus, SIA “Ozols” – konfektes “Gotiņa”. Mūsdienīgu ēdināšanas – gaļas pārstrādes un konditorejas kompleksu izveidojusi firma “Sine”.

Uzņēmēji un smiltēnieši var izmantot Unibankas, Hipotēku bankas, Latvijas Krājbankas filiāļu un nodaļu pakalpojumus.

Lielākā vairum un mazumtirdzniecības firma ir “Madara’89” ar veikalu tīklu visā Vidzemē.

Pavisam Smiltē ir vairāk nekā 60 tirdzniecības vietas.

Smiltēniešiem darbu nodrošina pilsētas un blakusesošie uzņēmumi – “Smiltenes koks”, “Smiltene-Impekss” un “Launkalne Sawmill”, kas nodarbojas ar mežizstrādi un kokapstrādi. Mēbeļu ražošanā un remontā darbojas firmas “TROLL nursery”, “Jēkabsons &Co”, “Wudform”.

Smiltenes apskate

Iebraucam Smiltēni pa Dārza ielu. Pie krustojuma **Pareizticīgo kapi**, pie Atmodas ielas – **Meža kapi**, nedaudz tālāk – **“Baltais krusts”**, kas uzlikts par piemiņu Otrajā pasaules karā šeit nošautajiem ebrejiem.

Atmodas un Raiņa ielas stūrī Pilsētas skvērā uzstādīts liela izmēra **piemineklis padomju genocīda upuriem – “Sašķeltā ģimene”** (tēlnieks Indulis Ranka). **Piemīnas akmens Krišjānim Baronam** atrodas Pils ielā pie Mūzikas skolas. 1859. gadā ‘Dainu tēvs’ šeit cauri gāja, veicot pārgājienu no Tērbatas uz mājām Kurzemē.

Agrāk Lazdukalnā atradās 21 m augsts, skatu tornis, tas demontēts.
Ap **Baznīcas laukumu** autoosta, luterāņu baznīca un pilsētas dome.

Smiltenes luterāņu baznīca

Smiltenes draudzes izveidošanos saista ar 14. gadsimta 2. pusi, kad celta arhibīskapa pils, kurā atradusies arī kapela. Koka baznīca ar Sv. Marijas vārdu rakstos minēta 1391. gadā

Tagadējā vietā baznīca celta 15. gadsimtā, 1702. gadā to nodedzinājis krievu karaspēks, tā tika atjaunota, bet 1708. gadā atkal nodedzināta. Krievu karotāji aizveduši arī baznīcas zvanus. Pēc tam tā drīz atkal atjaunota. 1857.–1859. gadā baznīcas pārbūves darbus veica Mārcis Sārums.

Baznīcas interjeru rotā krāšņa neogotikas kancele un altāris. Altāra gleznas autors ir E. Liphards. Šo lielizmēra darbu 1896. gadā laboja un atjaunoja J. Rozentāls. Ērģeles 1890. gadā būvējis K. Rollers. Draudzes telpā 1500 sēdvietu. Baznīcas pulksteni dāvinājis K. Ulmanis.

>>>> Smiltenes luterāņu baznīca <<<<

Smiltenes muižas komplekss (Kalnmuiža)

Kalnmuiža nav pilsētas teritorijā, bet gan Smiltenes pagastā. Te atrodas pagasta padome. Pa labi ūdenskrātuves ieloka kraujā ir **pilsdrupas** (valsts nozīmes arhitektūras piemineklis). Mūsdienās par pili liecina vairs tikai niecīgi mūra fragmenti, kas iestarpināti muižas saimniecības ēku vidū un daži 17. gadsimtā uzbērti **zemes vaļņi un bastioni**.

Smiltenes muižas īpašnieki 18. un 19. gadsimtā izveidoja plašu muižas ansambli ar daudzām saimniecības ēkām. Ēkas celtas 1767.-1771. gadā Muižas centrā novietotā **kungu māja** ir viens no retajiem koka arhitektūras paraugiem (līdzīgi kā Ungurmuižas un Jāņmuižas kungu mājas).

Saglabājušās arī muižas pārvaldnieka māja, ledus pagrabs, mednieku māja, stallis, skābbarības tornis, klēts ar seniem vējrāžiem, oranžērijas, siernīcas namiņš – sierūzis.

Latvijas valdība muižu nodeva Zemkopības ministrijai, kas te 1922. gadā izveidoja Piensaimniecības un Lopkopības skolu. 1964. gadā tā pārtapa par sovhoztehnikumu, tagad – **Smiltenes tehnikums**.

Muižas parku sāka veidot vienlaikus ar ēku celtniecību. Abula abos krastos plešas Vecais un Jaunais parks. 20. gadsimtā sākumā apstādījumi izveidoti arī ap 1903. gadā celto slimnīcas ēku. 8,2 ha lielais **Vecais parks** ar 93 sugām svešzemju dižkoku un krūmu kopš 1977. gadā ir aizsargāts dabas piemineklis, tas piekļaujas Sarkanā Krusta slimnīcai. Lejāk Abula ielokā ir **Jaunais parks**.

Smiltenes tehnikuma teritorijā pie viesnīcas “Kalna ligzda” atrodas **Milzu ciedrs**.

>>>> Smiltenes muižas komplekss (Kalnmuiža) <<<<

